

# alföld

IRODALMI, MŰVELŐDÉSI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

GARACZI LÁSZLÓ  
SZÓCS GÉZA  
ANDORI DEZSŐ VERSEI

KERESZTURY TIBOR  
INTERJÚJA  
SZÓCS GÉZÁVAL

„CSONKA-BEREG”  
SÁRA SÁNDOR  
FILMSZOCIOGRÁFIÁJA

POMOGÁTS BÉLA  
TANULMÁNYA  
NYÍRÓ JÓZSEFRŐL

BORBÁNDI GYULA  
POLITIKAI ESSZÉJE



NEGYVENEDIK ÉVFOLYAM

1989/7

# alföld

NEGYVENEDIK ÉVFOLYAM - 1989. JÚLIUS

<i>Tandori Dezső</i> verse: A Hyde Park, hirtelen	3
<i>Garaczi László</i> versei: Szamóca soha már, Teodóra és a tetovált abbé, Megoldatlan ételek	7
<i>Sára Sándor</i> : Csonka-Bereg (filmszociográfia, 2. rész)	9
<i>Szőcs Géza</i> versei: Szövegek vendégségben	27
„A bátorság: jellem kérdése” (Részletek <i>Szőcs Géza</i> leveleiből)	32
A zsebben hordott idő pontossága ( <i>Keresztury Tibor</i> beszélgetése <i>Szőcs Gézával</i> )	36

## *Száz éve született Nyíró József*

<i>Hajdú Demeter Dénes</i> : Jézusfaragó ember a tisztítótűzben	41
<i>Nyíró József</i> : Túlvilág küszöbén (kiadatlan elbeszélés)	42
<i>Pomogáts Béla</i> : A havasok krónikása ( <i>Nyíró József</i> írói pályája)	46

## Fórum

<i>Borbándi Gyula</i> : Magyarország és a Nyugat (Hogyan látják Magyarországot helyzetét és a megújulási törekvéseket Nyugaton?)	55
--	----

## Kritika

<i>Endrődi Szabó Ernő</i> : „Bízom a költészet hatalmában” (Portrévázlat <i>Szőcs Gézáról</i> )	65
<i>Jánosi Zoltán</i> : „Európa hol van?” ( <i>Bihari Sándor</i> : Summa)	69
<i>Horpácsi Sándor</i> : Deák Tamás: Az érsek imája	72
<i>Nagy Sz. Péter</i> : Radnóti Sándor: Mi az, hogy beszélgetés?	73
<i>Bakó Endre</i> : Borbély Sándor: Tájékozódás	77
<i>Debreczeni Attila</i> : Balogh Ernő: Tündérálmok	79
<i>Gerliczki András</i> : Andrassew Iván-Pál János: Proliléttra	81
<i>Gróh Gáspár</i> : Domokos Pál Péter: Az én Erdélyem	82

## Figyelő

<i>Bényei Miklós</i> : Idegen kezek	84
<i>D. Rácz István</i> : Malcolm Bradbury: Rates of Exchange (Árfolyamok)	86
<i>Lőkös István</i> : Az orosz irodalmi múlt (Iglói Endre könyve)	88



<i>Surányi Béla</i> : Egy sorozat ujjaéledt (Kelecsényi Gábor: Múltunk neves könyvgyűjtői)	90
<i>Éles Csaba</i> : A Hortobágy és környéke (Bemutató sorok a Hortobágyi Alkotótáborról)	91
<i>Juhász Béla</i> : Galgóczi Erzsébet 1930–1989	93

Híreink	96
---------	----

## Képek

A Hortobágyi Alkotótábor alkotásaiból. A borítón Torok Sándor *Virágzó bokor* (I), Fátyol Zoltán *Falusi tanító* (II), Égerházi Imre *Hajdúsági kiskapu* (III) és Maghy Zoltán *Hortobágy télen* (IV) című festményei.

# alföld

Irodalmi, művelődési és kritikai folyóirat

Juhász Béla főszerkesztő

Márkus Béla főszerkesztő-helyettes

Aczél Géza olvasószerkesztő

Bakó Endre

Fülöp László

Imre László

Simon Zoltán

Veliky János rovatvezetők

Keresztury Tibor munkatárs



muel, Széchenyi Ferenc, Illésházy István, Reviczky Károly, Jankovich Miklós, Literáti Nemes Sámuel, ez utóbbi nem riadt vissza még a hamisítástól sem.

„Főpap és áldozár, herceg és utazó antikvárius, ügyetlen hamisító és hiszékeny gróf, elvesztettnek hitt hungarica, a jótékony és fővárost építő József nádor, buzgólkodó lelkész, felvidéki földbirtokos, tönkrement táblabíró történeteiben ott folyik történelmünk egy patakja – a medret tudósi alapossággal irányítja szerzőnk úgy, hogy annak is igaz öröme telik benne, aki soha nem hallott Jankovich Miklósról vagy Brukenthal Sámuelről” – írja Zöld Ferenc a Könyvvilág hasábjain.

Bármily érdem illeti is meg a múltunk neves könyvgyűjtőit, a legnagyobb elismerés és hála *Széchenyi Ferencé* és fiáé, a „legnagyobb magyar”-é, *Széchenyi Istváné*. Az európai látókör, a hovatarozás fölismerése, kultúránk gyökerének eredeztetése érlelte meg az apában és a fiúban azon elhatározást, hogy a politikai önállóság ne élvezzen prioritást a nemzeti művelődés és gazdasági föl-emelkedés előtt. „...a magyar bibliofília történetében Szent István és pécsi püspöke, Bonipert óta mindig szerepet játszottak a *nyugati kapcsolatok*. Ez könyvünknek minden eddigi fejezetéből is kitűnik, s ezt figyelhetjük meg a nemzeti könyvtár alapítójánál, Széchenyi Ferencnél is. A Nyugattal való találkozás: az ilyen élménysorozatnak meghatározó szerepét közismerten illusztrálja fiának életműve, aki külföldi útjain döbbsent rá, hogy a meddő, prókatori csűrész-csavarásban politizálgató csúnyácska haza – az ő kifejezése – *mennyire elmaradt az európai fejlődéstől*, s ezek ébresztették fel benne a javító szándékot. Meghatározó élmény volt azonban az utazás *atyja* számára is – summázza a szerző, majd így folytatja: ...a nemzeti magára találást – modern kifejezéssel identitáskeresést – a bibliofília mezejére is kiterjesztette, munkásságával példát mutatva kortársainak és követőinek, elvégezve azt a munkát, amely később már jóval nehezebb feladatot jelentett volna.”

E szép és tartalmas kötetet végigolvasva – a könyv kapcsán – sok hasznos adatra bukkan az olvasó. De az is kiviláglik a sorok közül, hogy mindig volt a magyarságban szellemi tartalék, megújulásra készítő erő. E szűk nyíláson bepillantva történelmünkbe is, örömmel nyugtázhathatjuk: voltak hazájukat önzetlenül szerető, jövőjéért aggódó, alázatos lelkű, emberséges magyarok, akik végső soron az embert, a humánusmot szolgálták, mert ne feledjük: a könyv csak eszköz. Ha mást nem vesz észre a tisztelt olvasó, csak ezt, úgy hiszem, ez sem kevés egy olyan korban, amikor eszményekben szűkölködünk, elvekben csalódtunk, s a kiábrándultságból fakadó megátalkodottság már kikezdi magát az embert is. Mindezek ellenére bízni kell a jövőben, aminek sarkalatos kőve a múlt minél szélesebb körű ismerete, mert a múlt nem mögöttünk van – amint Mikó Imre mondja –, hanem alattunk, azon állunk. E szépmívíű kötet is ezen célt szolgálja.

SURÁNYI BÉLA

## *A Hortobágy és környéke*

BEMUTATÓ SOROK A HORTOBÁGYI ALKOTÓTÁBORRÓL

A Hortobágy Fazekas Mihálytól napjainkig jelen van a magyar irodalomban. Olyan nagy nevek fémjelzik a sokféleképpen értelmezhető pusztai médium hatását, mint az epikában Jósika Miklós, Jókai Mór, Móricz Zsigmond és Veres Péter. Még gazdagabbak e különleges táj költői metamorfózisai Petőfitől és Adytól Oláh Gáboron és Gulyás Pálon át Sinka Istvánig, Boda Istvánig és másokig.

A Hortobágy felfedezésének élménye tehát a XIX. századé. Nemcsak a szépirodalomban, hanem a képzőművészetben is. Tekintélyes a pusztát és jellegzetes motívumait (Kilenclyukú híd, gemeskutak, pásztorok stb.) festők névsora: id. Kovács János, Wagner Sándor, Jantyik Mátyás, Mé-



szöly Géza, Pataky László, Iványi-Grünwald Béla, Glatz Oszkár, Edvi-Illés Aladár és Csontváry Kosztka Mihály Tivadar, aki 1903-ban festette híres kompozícióját *Vihar a Nagy-Hortobágyon* címmel. „Reszketnek a pusztá fűszálai, / csattanások és lobbanások, / nagy tüzek áldott nyelvei jönnek, / érik a pusztá a kárhoztatásra...” – írja a kép ihlette versében Bényei József.

1928-ban három ifjú és elszánt garabonciás művész: Boromissza Tibor, Káplár Miklós és Maghy Zoltán – ő a mai alkotótábor doyenje – létrehozták összetartásukkal a *Hortobágyi Kolóniát*, s 1931-ig dolgoztak együtt. „Eszményük, módszerük az alföldi festészethez és a népi mozgalomhoz ízelődött. Igazában kiállításaik nyomán vált komoly feladattá vagy tetszelgő divattá a »pusztázás«” – írja úttörő kezdeményezésükről Székelyhidi Ágoston.

Az Országos Természetvédelmi Hivatal 1973. január elsejével a pusztá jelentős részét *nemzeti parkká* nyilvánította. 1982-ben pedig megalakult a *Hortobágyi Alkotótábor* – Égerházi Imre és Kurucz D. István festőművészek vezetésével. Az alapító tagok sorában találjuk még Bod Lászlót, Fekete Borbálát, Horváth Jánost, Józsa Jánost, Lakatos Józsefet, Madarász Gyulát, Szilágyi Eleket és Tar Zoltánt, Szabadkáról Gyurkovics Hunort és Torok Sándort. Az újabbak közül kitűnik szervezőmunkájával Burai István és Fátyol Zoltán, valamint a tábor titkára, Kiripolszky Károly. Munkájukat hathatósan támogatja a Hajdú-Bihar Megyei Vendéglátó Vállalat és a mozgáskorlátozottak Piremon kisvállalata. (Nyomdaüzemükben készülnek a „hortobágyosok” tárlatainak katalógusai.)

A Hortobágyi Alkotótábor többszörösen nyitott műhely. Nem csupán a debrecenieké és a hajdúságiaké, hanem mindenekelőtt az egész országé. Budapesttől Orosig, Hódmezővásárhelytől Sárvárig, Szombathelytől Nyíregyházáig, Hajdúszoboszlótól Egerig. Nyitott a tanulni, fejlődni, esetleg a hobbitt a munkával és hivatással társítani, sőt fölcserélni akaró amatőrök irányába. (Igen tehetséges közöttük Karap Imre, Horváth Imre, Horváth Mihály, D. Kovács Éva és Komáromi Tibor.) Szeretettel és inspirációkra számító érdeklődéssel fogadják a festők a társművészeknek számító fotósokat, akiket ugyanúgy a végtelen horizont vagy a sokatmondó pásztorfej izgat. (A debreceniek: Sándor Margit, Szekeres Tibor mellett eljöttek a franciaországi Thionville-ből és máshonnan is – például az NSZK-beli Essenből Erwin Weierstahl és ikonfestő felesége.)

A Hortobágyi Alkotótábor a maga módján igen meggyőzően demonstrál a „közös európai ház” nagyon is összetartozó művészeti kultúrája mellett. Sejtetni engedték ezt már a fotósok is, vagy még előbb Gyurkovics és Torok – bár nekünk, magyaroknak, Szabadka csak nemzetközi jogilag számít „külföldnek”. Ha a diplomaták „a népek ügyvédei” (Balzac), akkor a művészek egyszerre a kultúrák ügyvédei és a népek diplomatái. A francia Gilbert Lupfer, a holland Willy van Beek és Ineke Verheggen, az olasz Antonio Mosconi már több ízben is megfordult a Hortobágyi fogadóban és Debrecenben. Bővülőben van a kör más olasz, francia, valamint angol, nyugatnémet, svéd művészekkel. Igen szimpatikus és támogatandó az az elképzelés is, hogy *mindegyik* szomszédos ország magyarságát képviselje egy-két művész a közös Hortobágyon!

A Hortobágyi Alkotótábor minden évben megmutatja a debreceni közönségnek a februári-márciusi „termést”; amit még több egyéni vagy páros kiállítás is kiegészít. 1988-ban a budapesti Pataki István Művelődési Ház látogatói szintén megismerkedhettek törekvéseikkel.

A legújabb, a debreceni Medgyessy Teremben rendezett csoportkiállítás sajátossága, hogy itt most nincsenek jelen sem a külföldiek, sem az amatőrök, sem a fotóművészek. Ez a tárlat kizárólag a magyarországi hivatásos alkotóművészeké – Bod Lászlótól Tar Zoltánig. Összesen tizenkilencen vannak jelen – nagyobbbrézt festményekkel, kisebb arányban akvarellekkel és grafikákkal. (Tűzománcokkal Józsa János.)

Első látásra meglepő, de végül is természetes dolog, hogy a kiindulópontul vett témák (médiumok) nem kizárólag a Hortobágyhoz kötődnek. A tematikai megkötöttség értelmetlenség, a művészi szabadság megsértése lenne. Szegényebb, színtelenebb volna a „hortobágyosok” palettája, ha nem látnánk itt Fátyol Zoltán *Bodrogheresztúrját*, Breznay András *Szölőhegyét*, Égerházi Imre *Erdélyi templomát* vagy Burai István Debrecen híres épületeit (*Nagytemplom*, *Vármegyeháza*, *Színház*) bemutató sorozatának darabjait.



Azért a Hortobágyi Alkotótábor legújabb közös kiállítása is a messze földön nevezetes pusztról ismerszik meg elsősorban. Csak számítógép segítségével lehetne megmondani, hogy a motívumoknak és perspektíváknak, a kompozícióknak és hangulatoknak, a színkontrasztoknak és tónusoknak hányféle variációja lehetséges még! Vagy még azzal sem, hiszen a művészember rezdülései kimeríthetetlenül sokfélék. A táj teremti itt az embert, s az ember a tájat – valahogy úgy, ahogy már Turner is a híres londoni ködöt.

A pusztai vityilló Lakatos József *Napsütésén* olyan szép, mint egy kápolna, Szilágyi Elek *Napfényén* meg kell néznem a máskor eltaposott fűcsomókat, Petkes József akvarelljén (*Ég az avar*) megszelídül a tűz, Kurucz D. István *Naplementéje* termékeny meditálásra biztat, Dévényiné Pál Katalin *Hortobágyi hídja* nagy levegővételre csábít. Más képeken meg az az izgalmas, ahogyan a festők mint *színbűvészek* újraöltöztetik kedvenc és külön aspektusból szemlélt Hortobágyukat. Ilyenek Tar Zoltán képei, még inkább Madarász Gyula *Barna Hortobágya* és Fekete Borbála *Csendes tája*, s legkülönösebben Hézsó Ferenc miniatűrjei. A vörösökben fürdő *Forró ősz* és a raffaellói vörös-kék kontrasztot adaptáló *Széles horizont*.

Vajon megihletik-e ezek a festmények is a költőket, miként Csontváry Balogh Lászlót vagy Béneyi Józsefet? Nem tudjuk, de nem is ez az érdem és az életrevalóság lényegi fokmérője. A Hortobágyi Alkotótábor enélkül is valóságos művészeti mozgalom, amely egyre inkább jelen van a képzőművészeti életben. Ha majd valaki veszi magának a fáradságot, s megírja a magyarországi művésztelek történetét, egészen bizonyosan nem hagyhatja figyelmen kívül a Hortobágyi Alkotótábort sem. Nem lenne azonban szerencsés és kíváncsú, ha a „hortobágyosok” önelégülten olvasnák ezeket a bemutató és méltató sorokat. A bölcs embert a sikerek figyelmeztetik legelső sorban a hiányosságokra, a csírázó feszültségekre, a gondokra. A szép tervek adnak hitet az aprómunkának, de a kisebb-nagyobb napi problémák megoldása adja meg a tervek hitelét.

ÉLES CSABA

## Galgóczi Erzsébet

(1930–1989)

Törékeny alakjához, már írásai alapján is, mindig az erőt, a kemény, konok elszántságot társíthatunk. Így megdöbbenő igazán a hirtelen bekövetkezett halála; az, hogy a test nem állta a betegség alattomos ostromát, nem volt képes fedezni fizikai kondícióval a szellem hajlíthatatlan helytállását, a szellemi energia egészséges kikezdetlenségét. Harcolt egész életében, írói etikája perbe állította a világgal. Türelmetlen szenvedéllyel mutatta fel a rosszat, mert javítani akart, és még hiit a szó erejében, a műalkotás lehetséges cselekvő értékében. Ha vannak még a fogalom eredeti jelentése szerinti valóságfeltáró íróink, akkor ő ennek a típusnak az egyik legmarkánsabb egyénisége volt. Ezért került talán egész életműve középpontjába a riport. „Elsősorban mindig a jelen érdekel” – nyilatkozta egyszer, és valóban: ami Magyarországon 1945 óta történt, annak a legteljesebb krónikáját, emberi történeteit, jellegzetes konfliktusait igencsak az ő életműve tartalmazza. Gondolkodásának meghatározó alapjait, világélménye vagy élményvilága első rétegét a ménfőcsanak sokgyermekes parasztcsalád mikrokozmoszától kapta. Hűsége ehhez haláláig csorbíthatatlan maradt. Élményvilága persze kitágult: magába fogadta az egész magyar valóságot, különösen a vidék makrokozmoszát. Nem „parasztíró” a szó hagyományos értelmében, hiszen a falusi-paraszti életben is elsősorban a változás izgatta, a szerkezeti átrendeződés, ennek belső értékviszonyai, az új meghatározottságok között vergődő emberi sorsokkal. De a „vidék” egyáltalán nem a falut jelentette számára csupán, hanem az ország túlnyomó részét, egyfajta teljességet, melyben az ember a fontos, bármilyen körülmények között létezik is. Ehhez a világhoz volt a leg-